

SLÄKTMINNEN. TILLÄGG III

MER OM MIN MORMOR

Odensjö i okt. 1980

Birgit Wennersten

I september 1980 berättade mamma en del detaljer om sin mor och sin familj, som jag här återger.

När min mormor, Anna Zeitz, var förlovad med Ernst Lundquist, skickades hon till Knaust hotell i Sundsvall för att lära sig finare matlagning. Hos familjen Knaust var hon som barn i huset och brukade efteråt tala om "tant Knaust". Ett minne därifrån är en diamantring, som mormor vann på filipin (av någon sågverksbaron?) och som Wanda och efter henne mamma ärvde. Mamma har alltid burit den efter Wandas död.

Därefter skulle mormor lära sig sömnad i Stockholm. Under hennes vistelse där, inträffade systemen Klaras graviditet, och föräldrarna skickade Klara till Stockholm för att tas om hand av systemen, som jag förut berättat. Skammen med ett "oäkta" barn i familjen var så stor, att mormor slog upp sin förlovning för att inte skämma ut familjen Lundquist. Det godtog dock inte av fästmannen, utan de gifte sig strax därefter och flyttade efter något år till Flygsfors glasbruk.

När mamma och pappa besökte Flygsfors på 30-talet, fanns både huset, där mamma var född, och det där hennes morföräldrar bott ännu kvar. En gammal glasbruksarbetare, som känt familjerna August Zeitz och Ernst Lundquist, levde ännu. Han visste berätta, att "faster" satt in hela sin förmögenhet, c:a 50 tusen kronor, i rörelsen, vilket allt gick förlorat vid branden.

När kyrkan i Madesjö, där Flygsfors bruk ligger, målades om, kom en ung målargesäll till platsen. Han hette Gustav Nilsson. Han blev kär i Klara och gifte sig med henne "trots att hon hade ett barn (Hildur)". Äktenskapet ansågs som en mesallians, men det bästa som stod till buds för synderskan. De nygifta flyttade sedan till Borås.

Om August Zeitz berättar mamma, att han var en livlig och orolig ande. Yrkesmässigt var han skicklig och hade varit med om anläggandet av flera glasbruk i Sverige och Finland. Vid branden i glashyttan rann hela familjernas samlade tillgångar bokstavligen bort, som jag förut berättat. August Zeitz tog då av de magra tillgångarna och for till Amerika, dit några av hans barn emigrerat. Hans fru var kvar i Sverige och bosatte sig så småningom i Borås, i en enrumslägenhet i samma hus som det där min mormors familj hamnat.- Mamma minns, hur hennes mor och mormor samtalande om att han efter några år i Amerika skrivit och talat om att komma tillbaka (för att inte barnen skulle förstå talade de tyska sinsemellan, men barn uppfattar det mesta även om de inte förstår varje ord). August var inte särskilt efterlängtd av sina närmaste, som mest fruktade att hans hemkomst skulle medföra nya bekymmer. Hem kom han emellertid. Barnbarnen, dvs mamma och hennes syskon och kusiner, älskade sin morfar, som alltid var glad och skojfrisk och som brukade plocka fram "candy" ur fickorna. Hemmet i Borås, där mamma växte upp, var litet och trångt. Lyckligtvis fanns en stor källare under missionskyrkan i samma hus, där familjens pojkar kunde hålla till med lekar och idrott. I den trånga bostaden måste alltid hänsyn tas till "faster", som gav pianolektioner. Hon var mycket "fin" och noga och höll också pli på sin yngre bror, min morfar. De var båda så mycket äldre än mormor. Hur var det att vara gift med en 14 år äldre sjuklig man? Mormor kunde ibland, något syrligt, säga till sina barn: "Gift er barn, så får ni roligt". Trots allt var det alltid det bästa förhållande mellan makarna.

Mormor måste ha varit en människa med enastående plikt-känsla och självbehärskning. Hon hade säkert också en fast och levande Gudstro, byggd på eget ansvar.

Här minns jag plötsligt en detalj från 1933. Mormor var i Borås för att hjälpa sin goda vän Stina Samuelsson under Boråsutställningen, då hotellet var fullbelagt. Gunnar och jag hade kommit dit per cykel för att se utställningen och vi bodde på hotellet (det fanns en privatvåning och dessutom en del utrymmen som inte fick hyras ut). Då hörde jag ett samtal mellan mormor och Stina S. i religiösa ting och livsproblem. De talde lugnt, som vän till vän, djuplodande och resonerande, och ett svindlande ögonblick såg jag hur mormor växte och inte alls längre var min trygga egendom. Samtal av den typen var nämligen helt främmande för min hemmiljö, där åtminstone i ungänge med barnen, endast talades "vardagsproblem".

I oktober 1880 berättade mamma en del ytterligare detaljer från sin barndom.

Efter branden i Flygsfors tog hela familjen - 8 personer - sin tillflykt till Carl och Emma i Kristiania, mormors svägers och syster. De for med båt. Att de inte kon att stanna där, berodde delvis på att morfar blivit så dålig, att det inte gick att skaffa honom arbete. Carl lär sedan ha sagt, att mormor säkert kunnat få arbete och ensam försörja sig och barnen.

I Borås anslöt sig "faster" till familjen och blev dess huvudsakliga försörjare. Hon disponerade det bästa av familjens två rum. Det andra tjänstgjorde både som vardagsrum och sängkammare. En stor imperialsäng - mormors och morfars - sköts ihop på dagen, så att matbord och stolar fick plats mitt på golvet. Där åt, som jag förut nämnt, endast morfar och "faster". I ett hörn stod en järnsäng. Den delades av Wanda och mamma, som berättar hur hon brukade trycka sig mot väggen för att få litet eget luftrum. En bädd åt Georgen och Hugo bars in varje kväll. Viktor låg i köket, Heida i en utdragslåda till "fasters" soffa.

Ett av mamas lyckligaste barndomsminnen är, hur mormor en gång visade henne på ett litet fönsterbord med låda och sa, att det skulle få vara mamas eget. Äntligen något att få kalla sitt. Visavi mamma var kanske mormor något partisk. Hon påminde alltid mamma om att Maeni betyder "min fröjd". Vid tvister eller gräl mellan systonen, där mamma var inblandad, ropade mormor: "Min fröjd", vilket betydde att mamma ovillkorligen måste ge efter, för husfridens skull.

Trots fattigdom, trots tång bostad, var familjen ändå "herrskep". Mormor titulerades "fru" och hade alltid hatt, medan granfruarna kallades "mor" och bar sjalett.

Välsituerade släktingar bidrog med kläder och matvaror till familjens försörjning. Från Götrik von Scheele, "morbror Götrik", kom t ex ångpreparerade havregryn, som han var en av de första i Sverige att tillverka. Från Runers

på Skebokvarn hon gula ärtor och potatis. Ved fick de väl säkert också gratis.

Då trikåtillverknaren började i Borås, delades arbetet ut i hemmen. Mamma minns, att "fakter" virades runt kantarerna på trikålinnen, och mamma själv fick ssa snodlar att knyta med. Kläder syddes i o s v, och alla hjälpte till. I köket fanns en stor bakugn, och en tid bakade morfar liapor till försäljning. Då hjälpte barnen till att väga upp degklimarna, så att alla liapor skulle bli lika stora.

Mamma säger, att hon som barn hade föga kontakt med sina äldre bröder. De lekte som förut nämnt i det stora källarutrymmet, speciellt atletekar. En gång byggde de där en karusell, till stor glädje för traktens barn. Viktor var oerhört stark och bl a tandatlet. Han var den "vildaste" av syskonen och gav sig på allting. En gång försökte han rida på en ko. När han kastats av och fick förebråelser, svarade han buttert; "Inte visste jag att koe var galen".